

Годишенъ актъ — изпитъ (ἐξέτασις)

Годишниятъ актъ или изпитътъ — ἐξέτασις бѣ събитие голѣмо и тържество за селото. Той ставаше всѣкога на Петровденъ. Наближаването на изпита възбуждаше у ученицитѣ радость, защото следъ него настѣпваше ваканция, учението се прекратяваше, и тѣ биваха свободни. Но този день възбуждаше у ученицитѣ и страхъ, защото всѣки ученикъ трѣбваше да излѣзе публично на экзаменъ, за да се видятъ неговитѣ успѣхи, способноститѣ му. Изпитътъ ставаше само въ единъ день, и то до пладне за всички ученици. И не само родителитѣ на ученицитѣ, но и всички въобще живущи въ селото, мже и жени присѣтствуваха на това тържество.

За подготовката на изпита, 15—20 дни по-рано, учителътъ, знаейки способноститѣ на ученицитѣ, опредѣляше на всѣки ученикъ, какво той ще прочете или каже наизустъ въ дня на изпита отъ онова, което се е учило презъ годината. И редовно всѣки день до надвечерието на изпита всѣки ученикъ трѣбваше да повтаря зададеното на високъ гласъ. И разбира се, че честото повтаряне на всеуслишане, опредѣленото за единъ ученикъ, неволно нѣкакъ, се изучаваше отъ всички. Обикновено зададеното биваше кратко. Напримѣръ, помня, че когато бѣхъ още на пѣсъка и не знаехъ още да чета добре, на по-голѣмия ми братъ, Несторъ Папазовъ, бѣше му зададено да изучи наизустъ отъ читанката и каже на изпита следващото: „Вечерь, като си дойдешъ у дома, наведи главата си малко и кажи: „добъръ вечерь!“ Ако баща ти или майка ти поискатъ нѣщо да имъ прочетешъ, отвори книгата си и имъ прочети“. На другъ единъ ученикъ, Иванъ Филиповъ, зададеното му бѣше: „Учителю, бива ли да лъжеме на шега? Не, младо дете, не бива, защото лъжата е гнусно нѣщо и голѣмъ грѣхъ“. И тѣзи нѣколко реда трѣбваше да се повтарятъ всѣки день за сигурность. За да се каже изученото, ученикътъ трѣбваше да стѣпи на края на чина, за да го видятъ всички присѣтстващи. Помня сжщо, че на другия ми още по-голѣмъ братъ, Петъръ Папазовъ, му бѣ опредѣлено да изучи и каже наизустъ следното на грѣцки: „Πολυβέβαστε καὶ προσφιλέστατε μοι πατέρ. Εἶθε ὁ οὐρανὸς τὰ καταστήσῃ τὰ ἐν τῇ σὰς τόβον πολυαριθμία, ὅσαι ἐπληροῦσαν αἱ περὶ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας ἄληθοι φροντίδες σὰς“. (Многоуважаемый и много любимъ татко. Нека небето направи вашитѣ години толкова многобройни, колкото безкрайни бѣха грижитѣ ви за детската ми възраст).

Следъ казването на урока ученикътъ ще си вземе тетрадка, и всички, наредени по редъ, ще поднесатъ на всѣки присѣтстващъ тетрадката, за да се види, кой до колко е усвоилъ краснописа и правописа — *καλλιγραφία καὶ ὀρθογραφία*.

Образцитѣ, които ни се даваха да пишемъ на книга, обикновено писането на единъ и сжщи образецъ се продължаваше по два-три месеца. И тия именно образци се показваха на изпита.

На български, напримѣръ, пишехме:

„Истинното благородство състои въ добродетель. Искашъ ли да те обичатъ, почитай родителитѣ си“. Или: „Любезний ми сине! Майка ти плака отъ радость, като се научи, че си здравъ и че прилежаващъ въ наукитѣ си. Така, сине, така...“

Отъ писаното пѣкъ на грѣцки езикъ си спомвамъ:

Φιλοστοργῶτάτε μοι πατέρ. Μόνη ἡ πατρικὴ καρδιὰ δύναται τὰ ἐπαγορεύσῃ τοιαύτας σωτηρίας ἐντολάς (Чадолубивий татко. Само бащиното сърдце е въ сила да внуши такива спасителни наставления).